

VYSTOUPENÍ NA KONFERENCI KPOS 2.0

Brno 28. června 2023

Téma: **Kultivace jednoho z pilířů obranyschopnosti.**

Autor: Procházka Josef, CBVSS UO

Dobrý den,

Připravil jsem si příspěvek, který se zabývá potřebou a dalšími možnostmi kultivace jednoho z pilířů obranyschopnosti – tedy občana, občanské společnosti. Z mého pohledu se jedná o vysoce důležité téma pro zajišťování obrany státu v rychle se zhoršujícím bezpečnostním prostředí.

Dovolím si tvrdit, že obrana státu stojí na čtyřech základních prvcích. Primárně se jedná o akceschopnost a kvalitu rozhodování politických struktur s podporou účinné diplomacie. Za druhé je to připravená armáda, jakožto hlavní výkonný nástroj obrany v kontextu jejího kolektivního zajišťování. Třetí pilíř představuje ekonomika a výzkumná a průmyslová základna státu, bez které by nebylo možné materiálně činnost armády zabezpečit. No a dostávám se k poslednímu pilíři obranyschopnosti státu. Je to sice v tomto pořadí pilíř poslední, ale pilíř nesmírně důležitý. Jsou to lidé – občané – tohoto státu, kteří jsou ochotni bránit svrchovanost a územní celistvost státu a disponují pro tyto účely i potřebnými schopnostmi.

V mém vystoupení prezentuji výsledek mezinárodního výzkumu, na kterém spolupracovali Inštitút strategických politik (Bratislava, Slovensko) a Centrum bezpečnostních a vojensko-strategických studií Univerzity obrany (Brno, Česká republika). Výzkum byl zaměřený na problematiku komplexního zajišťování obrany a řešení výzev spojených s formulováním obranné strategie pro 21. století s ohledem na proměny bezpečnostního prostředí. Průzkum byl realizován ještě před vypuknutím válečného konfliktu v Evropě. Cílem výzkumu bylo identifikovat přístupy nejlepší praxe v oblasti přípravy občanů na obranu

státu směřující k posilování celospolečenské odolnosti a celkové kultivaci obranného potenciálu státu.

Vývoj bezpečnostního prostředí a změna priorit obranné politiky státu

Na tomto místě bych rád uvedl, že potřeba přípravy občanů k obraně státu byla v minulosti především tedy z důvodů příznivého vývoje bezpečnostního prostředí na okraji zájmu strategického plánování obrany. Prioritou obranné politiky státu bylo vytváření především profesionální armády, která se soustředila na úkoly mezinárodního krizového řízení. Potřeba obrany teritoria státu se stává imperativem po roce 2014 v souvislosti s revizionistickou a imperiální politikou Ruské federace, jejímiž projevy byla anexe Krymu, intenzifikace hybridního působení proti ČR a spojencům a napadení svrchované Ukrajiny v únoru 2022.

Z hodnocení současného bezpečnostního prostředí je zřejmé, že vznik rozsáhlého konfliktu s přímými dopady na ČR a jeho spojence nelze vyloučit. Na tomto předpokladu jsou dnes založeny všechny strategické a koncepční dokumenty, které se problematikou bezpečnosti a obrany státu zabývají.

Vznik takového konfliktu lze jen obtížně předvídat, což přirozeně zkracuje časový rámeček na jeho přípravu. Rostou tak požadavky na připravenost a pohotovost systému obrany státu. Je zcela nezbytné rozšířit koncept obrany státu nad rámec výhradně profesionálních vojenských nástrojů a posílit všechny oblasti přispívající jak k celospolečenské, tak i individuální odolnosti. Obyvatelstvo vykazující vůli a schopnosti bránit svůj stát představuje jeden ze základních pilířů věrohodného odstrašení a obranyschopnosti státu.

V tomto bezpečnostním kontextu ústřední otázkou pro nás všechny zůstává, jakým způsobem je možné posilovat naši kohezi, kultivovat pozitivní vztah občanů k státu a vytvářet vůli a ochotu občanů se na obraně státu podílet a jakým způsobem je možné rozvíjet vědomosti a schopnosti občanů tak, aby v případě potřeby mohli efektivně participovat na obraně státu.

Konceptualizace problematiky

Konceptuální rámec pro výzkum poskytla teorie komplexní obrany, v odborné literatuře označované jako totální obrana či komprehenzivní obrana. V anglosaské literatuře je logicky obdobným a funkčně relevantním konceptem *whole of government / whole of society approach*. Tyto přístupy maximalizují efektivnost společného úsilí státu a společnosti. Smyslem je efektivní využití všech nástrojů moci státu a jeho zdrojového potenciálu včetně zapojení soukromého sektoru a občanů. V současnosti uplatňují tyto přístupy např. Finsko, Švédsko, Norsko, pobaltské státy a Polsko. Tyto státy se dlouhodobě zabývají komplexním přístupem k obraně státu zahrnující jak vojenské, tak i nevojenské aspekty.

V rámci výzkumu byly vypracovány kvalitativní případové studie sledující tři kategorie problematiky přípravy občanů k obraně státu:

- *Osvětové a informační aktivity o obraně státu;*
- *branně-občanská výchova;*
- *branně-sportovní organizace a další zájmová sdružení s branně přínosnou činností.*

Účelem informačně-osvětových aktivit je informovat, šířit osvětu a utvářet pozitivní vztah obyvatelstva k státu, jeho obraně, k členství v mezinárodních organizacích. V praxi se jedná o realizaci tzv. strategické komunikace a aplikaci veřejné diplomacie směrem k vlastním občanům.

Kategorie branně-občanské výchovy spočívá v systematické práci s mládeží v působnosti formálních vzdělávacích institucí (základní, střední a vysoké školství) s podpůrnou funkcí armády či složek IZS a branně-sportovních organizací. Smyslem je vytvářet povědomí o otázkách obrany a civilní ochrany; získání základních znalostí a dovedností zvyšující schopnost správně reagovat v kritické situace; budovat pozitivní vztah k státnosti; posilovat aktivní občanství a podněcovat zájem o další seberozvoj v branné oblasti.

Působení branně-sportovních organizací a dalších zájmových sdružení umožňuje seberealizaci jednotlivců a skupin v oblasti brannosti, systematickou reprodukci a navyšování lektorských, výcvikových a vzdělávacích branných kapacit, posilování kulturně-historického dědictví a vojenských tradic. Účelem je spoluvytvářet a podporovat podmínky pro mimoškolské branně-občanské vzdělávání mládeže a zapojení dospělé populace do společensky přínosných aktivit, kultivace fyzického fondu a celkové připravenosti a odolnosti, a to nad rámec vzdělávacích institucí.

Osvětově-informační aktivity

Pozitivní přínosy těchto aktivit zahrnují vytváření důvěry a pozitivního vztahu ke státnosti; zmírňování dopadů nepřátelské škodlivé strategické propagandy; podpora rekrutace pro potřeby silových složek státu a nebo vytváření základu pro další rozvoj připravenosti na krizové situace vojenského i nevojenského charakteru. Cílem je posilování společenské koheze a odolnosti. Aktivity pomáhají vytvářet informované povědomí o bezpečnosti a obrany a podněcují zájem občanů o činnost armády a složek IZS. Snahou je podpořit individuální a organizovaný zájem o přípravu na obranu státu a zvládání krizových situací. Po obsahové stránce je žádoucí oslovit následující tematické okruhy: kulturně-historické dědictví a vojenské tradice, novodobé veterány, členství v NATO a EU např. působení v misích, společná cvičení; propagace dobrého jména armády a významných osobností, cílené poskytování odpovědí na otázky obrany a bezpečnosti např. řízení, modernizace, financování apod.

Mezi tyto aktivity mohou patřit např. vzpomínkové a pietní akty, sportovní a branné soutěže na školách, letecké dny a další aktivity s vojenskou tematikou např. přehlídky, vojenské přísahy, ukázky vojenské techniky, návštěvy škol, dni otevřených dveří, velké branné dny za spolupráce samosprávy, ozbrojených sil, složek IZS a branných organizací na úrovni krajů. Tyto akce poskytují prostor pro přímou komunikaci s občany. Mezi příklady dobré praxe v této oblasti patří např.

moderní přístupy k výuce vojenské historie (komiksy, popularizační videa či putovní grafické výstavy). Na široké obyvatelstvo cílit srozumitelné materiály poskytující informace o tom, jak reagovat v případě vzniku ozbrojeného konfliktu nebo jiné krizové situace např. jednoduché praktické nálepky s informacemi, co má obsahovat evakuační zavazadlo. Snahou by mělo být dostat takovýto základní informační balíček do každé domácnosti. Dalším rozšířením a rozpracováním těchto materiálů mohou vznikat i informační zdroje pro další výuku na školách.

Branně-občanská výchova

Branně-občanská výchova vyžaduje především systematickou a nepřetržitou práci s mládeží, bez které nelze vytvářet důvěru, pocit společenské sounáležitosti a pozitivní vztahu ke státnosti. Zásadní je zvýšení odolnosti mládeže vůči dezinformačním kampaním a propagandě zaměřené proti hodnotám a zájmům státu. Tato výchova může sloužit k prevenci šíření nežádoucího chování, netolerance, rasové nesnášenlivosti a extrémismu. Obsahem výuky by měl být význam státu a demokratických institucí, občanská práva a povinnosti, povědomí o problematice bezpečnosti a obrany, kultivace vlasteneckého citění, význam členství v EU a NATO, ale i základy trvale udržitelného rozvoje a ochrany přírody.

Je potřebné rozvíjet návyky a dovednosti při ochraně života a zdraví, bezpečného pohybu a pobytu v přírodě, civilní ochrany, střelby a dalších. Jedná se o průřezová témata, která by se měla stát součástí vzdělávacích programů jak na základních, tak i středních a vysokých školách. Vhodné předměty představuje občanská nauka, dějepis, geografie, tělocvik a informatika. Mimoškolní formy vzdělávání a aktivity je potřebné podporovat institucionálně z úrovně jednotlivých složek bezpečnostního systému. Jedná se o aktivity jako je motorismus, radioamatérská činnost, sportovní potápění, vodáctví, modelářství, letecký sport a parašutismus, zapojení do činnosti dobrovolných hasičů, rozvoj fyzické zdatnosti, vědomostní i sportovní soutěže nebo rozvoj vztahu k obci,

městu, regionu prostřednictvím exkurzí, poznávacích výletů, dobrovolnických aktivit a didaktických her.

Realizace vzdělávacích programů vyžaduje odborně připravený pedagogický personál, síť externistů, časovou dotaci, materiální zabezpečení a harmonizovaný jednotný přístup.

Branně-sportovní organizace a zájmové sdružení s branně přínosnou činností

Podpora branně-sportovních organizací a zájmových sdružení je kategorií pracující s potenciálem občanské společnosti. Zabezpečuje funkci vzdělávací a reprodukční při vytváření požadovaných návyků, znalostí a dovedností prostřednictvím dobrovolných volnočasových aktivit. Plněním těchto funkcí mohou tyto organizace zásadním způsobem pomoci rozvinout lektorské, výcvikové a výukové kapacity pro potřeby přípravy obyvatelstva na obranu státu.

Aktéry lze vymezit jako právnické osoby založené za jiným účelem než dosažení zisku. Předmětem jejich činnosti jsou tělovýchovné, sportovní, technické a jiné aktivity spojené s branností. Jejich prostřednictvím se posiluje fyzická zdatnost a psychická především mladé části populace a posilují schopnosti potřebné pro obranu. Podle zaměření jejich činnosti lze identifikovat výchovně mládežnické organizace např. skaut; kulturně-historické např. kluby vojenské historie; zájmové např. sdružení veteránů, vojáků v záloze ale i sdružení kynologů, modelářů, radioamatérů, parašutistů, potápěčů, sportovních střelců a další, a podpůrné např. dobrovolné brigády civilní ochrany či stráž ochrany přírody. Aktivity zahrnují letní tábory, spoluúčast na branných dnech a soutěžích. Žádoucí je, aby se v jejich činnosti promítala i výchova ve vztahu k udržování kulturně - historického dědictví, tradic a vlastenectví. Žádoucí jsou technické činnosti a praktická příprava a výcvik.

Vy užívána je finanční podpora ze strany státu na činnost těchto organizací. V Litvě, Švédsku či Estonsku je tato podpora směřována do organizací spojených

s teritoriálně-rezervním komponentem ozbrojených sil jako je Estonska obranná liga, Litevská střelecká unie nebo Národní garda Lotyšska. Polsko realizuje program *Passport*, jehož cílem je připravit zájemce na profesionální vojenskou službu či službu v teritoriálních silách. Snahou je výcvik unifikovat. Do programu je zapojeno téměř dvě desítky organizací.

Závěr

Na závěr bych chtěl říci, že všechny tři uvedené kategorie přípravy občanů na obranu jsou vymezeny tak, aby se vzájemně doplňovaly, podporovaly a vytvářely jeden provázaný funkční organický celek – systém. To je nezbytný předpoklad dosahování potřebných synergických účinků. Takový systém přípravy občanů dává participujícím osobám možnost rozvoje jejich zapojení od pasivního přijímání až po aktivní participaci na obraně a spoluvytváření bezpečnosti.

Stát rozvojem systému přípravy občanů k obraně státu utváří nástroje kultivace obranného potenciálu státu a posiluje svoji připravenost, odolnost a soudržnost. Další posilování přípravy občanů k obraně státu je v kontextu vývoje bezpečnostního prostředí nezbytností. Do nové koncepce je žádoucí zvážit přístupy nejlepší praxe u našich spojenců při zvážení specifických podmínek ČR.

Příprava občanů k obraně přesahuje odpovědnost jednoho ministerstva. Vyžaduje komplexní přístup a silnou koordinaci na úrovni ústředních správních úřadů i samosprávy. Nezbytné je dále aktivovat občanskou společnost.

Kritériem úspěchu by nemělo být množství vložených prostředků, počet organizací či realizovaných aktivit nebo množství odučených hodin a učebnic, ale důležité jsou reálné postoje a schopnosti především mladé generace, které navzdory doposud realizovaným opatřením neodpovídají potřebám doby. Žádoucí je změna postojů občanů k obraně státu a soulad mezi jejich vůlí bránit ČR a její spojence s jejich vlastními schopnostmi.